

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Робоча програма
навчальної дисципліни
"РЕГІОНАЛЬНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ"
для студентів спеціальності
8.18010018 "Адміністративний менеджмент"
денної форми навчання**

Харків. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015

Затверджено на засіданні кафедри менеджменту.
Протокол № 6 від 24.12.2014 р.

Самостійне електронне текстове мережне видання

Укладач Слюсарєва Л. А.

Р 58 Робоча програма навчальної дисципліни "Регіональний менеджмент" для студентів спеціальності 8.18010018 "Адміністративний менеджмент" денної форми навчання : [Електронне видання] / уклад. Л. А. Слюсарєва. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 58 с. (Укр. мов.)

Подано тематичний план навчальної дисципліни та її зміст за модулями й темами. Вміщено плани лекцій, практичних та семінарських занять, матеріали для закріплення знань (самостійну роботу, контрольні запитання), методичні рекомендації щодо оцінювання знань студентів, професійні компетентності, якими повинен володіти студент після вивчення дисципліни.

Рекомендовано для студентів спеціальності 8.18010018 "Адміністративний менеджмент" денної форми навчання.

Вступ

Ефективне функціонування та розвиток вітчизняної економіки можливі лише за умови високого рівня соціально-економічного розвитку всіх регіонів країни, використання переваг внутрішнього міжрегіонального співробітництва та міжнародної співпраці територій. Регіональний менеджмент як наука управління покликаний розробити механізми, методи і засоби, здатні забезпечити досягнення цілей і завдань регіонального розвитку.

Управлінці на регіональному рівні повинні формувати оптимальні високоефективні структури господарств регіонів, які б забезпечували їх комплексний розвиток на основі використання наявного потенціалу; забезпечувати розробку та реалізацію стратегії розвитку регіонів; сприяти підвищенню ролі регіонів у зовнішньоекономічному співробітництві та їх активному входженню до міжнародних організацій і формувань; створювати умови для безперервного зростання доходів населення та наближення рівня життя в регіонах України до європейських стандартів.

Можливість досягнення цього обумовлюється ґрунтовною фаховою підготовкою майбутніх фахівців з регіонального управління, яка відповідає сучасним умовам розвитку економіки України та її регіонів. Вивчення дисципліни "Регіональний менеджмент" дозволить студентам освоїти методологію регіонального управління для забезпечення ефективного управління економічним та соціальним розвитком регіонів.

Навчальна дисципліна "Регіональний менеджмент" є нормативною навчальною дисципліною та вивчається згідно з навчальним планом підготовки студентів освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр" спеціальності 8.18010018 "Адміністративний менеджмент" денної форми навчання.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 1801 "Специфічні категорії"	Денна форма навчання
		Нормативна
Змістових модулів – 2	Спеціальність 8.18010018 "Адміністративний менеджмент"	Рік підготовки
		1-й
Загальна кількість годин – 144		Семестр
		1-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 та 4; самостійної роботи студента – 3	Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр	Лекції
		34 год
		Практичні, семінарські
		16 год
		Самостійна робота
		92 год
		Вид контролю
Екзамен і передекзаменаційні консультації		
		2 год

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить 59 %.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни "Регіональний менеджмент" є формування систематизованого комплексу знань про загальні принципи, методи і форми управління адміністративною територією та навичок щодо обґрунтування управлінських рішень стосовно різних аспектів соціально-економічного розвитку регіону.

Для досягнення мети поставлені такі основні **завдання**:

засвоєння основних принципів, методів і форм управління регіональним розвитком, методичних підходів до оцінки рівня соціально-економічного розвитку регіону;

формулювання та аналіз змісту основних функцій регіонального менеджменту;

дослідження фінансових основ регіонального управління;

оволодіння навичками самостійного здійснення аналізу та оцінки рівня соціально-економічного розвитку регіону, його трудового потенціалу з використанням комп'ютерної техніки.

"Регіональний менеджмент" – навчальна дисципліна, що вивчає методологію управління соціально-економічним розвитком територій, які мають ознаки регіону.

Об'єктом навчальної дисципліни є регіон як соціально-економічна система.

Предметом навчальної дисципліни є управлінські рішення, спрямовані на ефективне виконання функцій регіонального менеджменту та забезпечення сталого розвитку регіонів.

До початку вивчення дисципліни "Регіональний менеджмент" студентом мають бути засвоєні знання та сформовані навички з таких навчальних дисциплін, як: "Менеджмент", "Державне та регіональне управління", "Статистика", "Теорія організації", "Стратегічне управління". У свою чергу, знання з даної дисципліни забезпечують успішне засвоєння таких навчальних дисциплін, як: "Стратегічний менеджмент", "Управління змінами", "Адміністративний менеджмент", а також виконання науково-дослідних проектів і дипломних робіт магістрів.

У процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час лекційних занять та виконання практичних завдань. Найбільш складні та дискусійні питання винесено на розгляд й обговорення під час семінарських занять. Також велике значення в процесі вивчення та закріплення знань має самостійна робота студентів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

понятійний та категорійний апарат щодо управління соціально-економічним розвитком регіону;

цілі, завдання та основні функції регіонального менеджменту;

принципи, методи та інструменти регіонального управління;

методику оцінювання рівня соціально-економічного розвитку регіону;

економічну сутність місцевих бюджетів та їх структуру;

підходи до розрахунку трудового потенціалу регіону;

види регіонального аналізу та принципи його виконання;

зміст і етапи розробки стратегії та програми розвитку регіону;
сутність організаційної структури системи регіонального управління,
шляхи її оптимізації;

основні складові системи регіонального контролю;

вміти:

проводити ідентифікацію та аналіз ключових проблем регіону;
формуванню системи стратегічних та поточних цілей регіонального
розвитку;

виявляти та аналізувати фактори, що впливають на регіональну
економіку;

здійснювати комплексне оцінювання рівня соціально-економічного
розвитку регіону;

використовувати методи розробки прогнозів, складання планів та
програм економічного та соціального розвитку регіону;

розраховувати доходну та витратну частини місцевих бюджетів;

аналізувати соціальну спрямованість місцевих бюджетів;

застосовувати методи розрахунку трудового потенціалу регіону;

обґрунтовувати управлінські рішення щодо вирішення проблем
регіону.

У процесі викладання навчальної дисципліни основна увага при-
діляється оволодінню студентами професійними компетентностями, що
наведені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

**Професійні компетентності, які отримують студенти після вивчення
навчальної дисципліни**

Код компетентності	Назва компетентності	Складові компетентності
1	2	3
ОУРсРР* 1	Здійснювати комплексне дослідження стану економіки регіону	Проаналізувати основні статті формування доходної частини місцевого бюджету й визначити пріоритетні напрями фінансування на регіональному рівні
		Дослідити трудовий потенціал регіону

1	2	3
ОУРсРР 2	Вирішувати проблеми стосовно регіонального розвитку	Виявляти пріоритетні завдання економічного та соціального розвитку регіону
		Обґрунтувати комплекс показників, що характеризують економічний розвиток регіону, та оцінити його рівень
		Визначити послідовність проведення аналізу регіонального розвитку, організувати його проведення, інтерпретувати результати
ОУРсРР 3	Розробляти управлінські рішення за різними функціями регіонального менеджменту	Охарактеризувати основні складові системи регіонального менеджменту
		Розробляти програму економічного та соціального розвитку регіону
		Оцінити раціональність організаційної структури управління регіоном
		Визначити основні форми стимулювання регіонального розвитку
		Сформулювати перелік показників для регулювання та контролю регіонального розвитку

* Обґрунтування управлінських рішень стосовно розвитку регіону

Структуру складових професійних компетентностей та їх формування відповідно до Національної рамки кваліфікацій України наведено в додатку А.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Теоретико-методологічні основи регіонального менеджменту

Тема 1. Регіональний менеджмент як наука і сфера практичної діяльності

1.1. Зміст і основні поняття регіонального менеджменту.

Етапи формування регіонального менеджменту як науки та сфери практичної діяльності. Визначення регіонального менеджменту. Сутність

та взаємозв'язок понять "адміністративно-територіальна одиниця", "регіон", "економічний район".

1.2. Регіональна економічна та соціальна політика.

Сутність регіональної політики та взаємозв'язок регіональної економічної та соціальної політики. Головна мета і пріоритетні завдання регіональної економічної та соціальної політики. Формування пріоритетних завдань економічного та соціального розвитку регіону.

Тема 2. Система регіонального менеджменту

2.1. Соціально-економічна система регіону.

Поняття соціально-економічної системи регіону як об'єкта управління. Визначення та характеристика системи регіонального менеджменту.

2.2. Принципи, методи та інструменти регіонального менеджменту.

Принципи регіонального менеджменту як базові положення теорії управління. Адміністративні, економічні та соціально-психологічні методи регіонального менеджменту. Інструменти регіонального управління та їх взаємозв'язок.

2.3. Ресурсне забезпечення регіонального управління.

Матеріальні, фінансові, трудові, інформаційні, інтелектуальні та історико-культурні ресурси регіонального управління.

Тема 3. Визначення та оцінювання рівня економічного розвитку регіону

3.1. Економічний розвиток регіону як складова регіонального розвитку.

Підходи до визначення поняття "регіональний розвиток". Основні принципи та очікувані результати регіонального розвитку. Сутність економічного розвитку регіону.

3.2. Показники, що характеризують економічний розвиток регіону.

Показники економічного розвитку регіону: виробничо-економічні, структурні, інвестиційні, показники інституціональних перетворень, зовнішньоекономічні та науково-інноваційні.

3.3. Оцінювання рівня економічного розвитку регіону.

Оцінювання рівня економічного розвитку регіону з використанням різних підходів. Комплексне оцінювання соціально-економічного розвитку регіону. Якість життя як комплексний показник. Індекс конкурентоспроможності IMD.

Тема 4. Фінансова основа економічного розвитку регіону

4.1. Фінансові ресурси регіону.

Фінансові ресурси регіону та їх види. Склад державних фінансових ресурсів регіону. Джерела формування регіональних фінансових ресурсів. Баланс фінансових ресурсів регіону.

4.2. Місцеві бюджети.

Місцеві бюджети, їх визначення, характеристика структури та обґрунтування необхідності формування. Місцеві бюджети в структурі зведеного бюджету України. Основні статті формування доходної частини місцевих бюджетів. Загальний та спеціальний фонди витрат місцевих бюджетів.

4.3. Забезпечення фінансової спроможності місцевих бюджетів.

Шляхи забезпечення фінансової спроможності місцевих бюджетів. Обґрунтування необхідності раціоналізації міжбюджетних відносин.

Тема 5. Трудовий потенціал регіону

5.1. Поняття "трудовий потенціал регіону".

Підходи до трактування поняття "трудовий потенціал регіону". Визначення та характеристика трудового потенціалу регіону. Економічний механізм перетворення трудових ресурсів у трудовий потенціал.

5.2. Трудові ресурси регіону та визначення їх чисельності.

Визначення поняття "трудові ресурси регіону". Склад трудових ресурсів регіону. Методи визначення чисельності трудових ресурсів регіону: демографічний та економічний. Розрахунок показників трудового навантаження.

5.3. Оцінювання трудового потенціалу регіону.

Якісне та кількісне оцінювання трудового потенціалу регіону. Підходи до розрахунку трудового потенціалу: натуральний, вартісний, відносний. Показники, що використовуються для оцінювання трудового потенціалу: якісні, кількісні, міграційні, інтегральні, узагальнені.

Змістовий модуль 2

Основні функції регіонального менеджменту

Тема 6. Аналіз регіонального розвитку

6.1. Поняття та зміст аналізу регіонального економічного розвитку.

Визначення поняття "аналіз регіонального розвитку". Суб'єкт, об'єкт, мета та завдання аналізу регіонального економічного розвитку. Аналіз ступеня комплексності господарства регіону. Основні етапи аналізу регіонального економічного розвитку.

6.2. Види та принципи регіонального аналізу.

Горизонтальний, вертикальний (структурний) та факторний аналіз економіки регіону. Обґрунтування та інтерпретація результатів аналізу. Принципи здійснення регіонального аналізу.

Тема 7. Регіональне прогнозування та планування

7.1. Прогнозування регіонального розвитку. Регіональне планування. Поняття та структура стратегії економічного та соціального розвитку регіону.

Сутність регіонального прогнозування та види прогнозів. Поняття та зміст регіонального планування. Принципи здійснення регіонального планування. Стратегія економічного та соціального розвитку регіону, її структура. Аналіз стратегії сталого розвитку Харківської області.

7.2. Зміст і етапи розробки програми економічного та соціального розвитку регіону.

Програма економічного та соціального розвитку регіону, її відмінності від стратегії. Структура програми економічного та соціального розвитку регіону. Характеристика етапів розробки програми.

7.3. Алгоритм розробки та реалізації регіональної програми.

Побудова алгоритму розробки та реалізації регіональної програми, зміст його окремих блоків.

Тема 8. Організація регіонального управління

8.1. Організаційна структура системи регіонального управління.

Поняття організаційної структури системи регіонального управління, її оптимальність та якість. Удосконалення організаційної структури регіонального управління.

8.2. Етапи побудови організаційної структури системи регіонального управління.

Характеристика етапів побудови організаційної структури системи регіонального управління. Схема процесу проектування організаційних структур системи регіонального управління. Фактори, що впливають на якість оргструктури системи регіонального управління.

8.3. Методи та принципи проектування організаційних структур системи регіонального управління.

Метод аналогій. Метод структуризації цілей. Експертно-аналітичний метод. Метод організаційного моделювання. Переваги та недоліки методів проектування організаційних структур системи регіонального управління. Принципи проектування організаційних структур системи регіонального управління.

Тема 9. Мотивація регіонального економічного розвитку

9.1. Поняття та зміст мотивації регіонального розвитку.

Визначення поняття "мотивація регіонального розвитку". Об'єкти мотивації регіонального економічного розвитку. Потреби та інтереси регіону. Обґрунтування мотивів та стимулів регіонального економічного розвитку.

9.2. Стимулювання регіонального розвитку.

Характеристика основних форм стимулювання регіонального розвитку. Матеріальні та моральні стимули регіонального розвитку, їх характеристики.

Тема 10. Контроль та регулювання регіонального розвитку

10.1. Система регіонального контролю.

Поняття і зміст регіонального контролю, необхідність його здійснення. Формування системи регіонального контролю. Визначення основних складових системи: цілей та завдань, процесу, функцій, методів, принципів та ресурсного забезпечення.

10.2. Регулювання регіонального розвитку.

Сутність регулювання регіонального розвитку. Необхідні умови державного регулювання регіонального розвитку. Прямі та непрямі методи регулювання регіонального розвитку.

4. Структура навчальної дисципліни

Із самого початку вивчення навчальної дисципліни кожен студент має бути ознайомлений як з робочою програмою навчальної дисципліни і формами організації навчання, так і зі структурою, змістом та обсягом кожного з її навчальних модулів, а також з усіма видами контролю та методикою оцінювання сформованих професійних компетентностей.

Вивчення студентом навчальної дисципліни відбувається шляхом послідовного і ґрунтовного опрацювання навчальних модулів. Навчальний модуль – це окремий, відносно самостійний блок дисципліни, який логічно об'єднує кілька навчальних елементів дисципліни за змістом та взаємозв'язками. Тематичний план дисципліни складається з двох змістових модулів (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

Структура залікового кредиту навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	усього	у тому числі					самостійна робота	
		лекційні	практичні	лабораторні	проведення підсумкового контролю	виконання ІНДЗ	підготовка до занять	
1	2	3	4	5	6	7	8	
Змістовий модуль 1								
Теоретико-методологічні основи регіонального менеджменту								
<i>Тема 1. Регіональний менеджмент як наука і сфера практичної діяльності</i>	7	2	1	–	–	–	4	
<i>Тема 2. Система регіонального менеджменту</i>	14	4	1	–	–	–	9	
<i>Тема 3. Визначення та оцінювання рівня економічного розвитку регіону</i>	15	4	2	–	–	–	9	
<i>Тема 4. Фінансова основа економічного розвитку регіону</i>	15	4	2	–	–	–	9	
<i>Тема 5. Трудовий потенціал регіону</i>	9	2	2	–	–	–	5	
Разом за змістовим модулем 1	60	16	8	–	–	–	36	

1	2	3	4	5	6	7	8
Змістовий модуль 2							
Основні функції регіонального менеджменту							
<i>Тема 6. Аналіз регіонального розвитку</i>	15	4	2	–	–	–	9
<i>Тема 7. Регіональне прогнозування та планування</i>	15	4	2	–	–	–	9
<i>Тема 8. Організація регіонального управління</i>	15	4	2	–	–	–	9
<i>Тема 9. Мотивація регіонального економічного розвитку</i>	7	2	1	–	–	–	4
<i>Тема 10. Контроль та регулювання регіонального розвитку</i>	14	4	1	–	–	–	9
Разом за змістовим модулем 2	66	18	8	–	–	–	40
<i>Підготовка до екзамену</i>	16	–	–	–	–	–	16
<i>Передекзаменаційні консультації</i>	1	–	–	–	1	–	–
<i>Екзамен</i>	1	–	–	–	1	–	–
Усього годин	144	34	16	–	2		92

5. Теми та плани семінарських занять

Семінарське заняття – форма навчального заняття, за якої викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів.

На етапі підготовки до семінарського заняття домінує самостійна робота студентів з навчальною літературою та іншими дидактичними засобами над серією питань (табл. 5.1), проблем і завдань, а в процесі семінару відбувається активне обговорення, виникають дискусії, у результаті яких студенти під керівництвом викладача роблять узагальнюючі висновки.

На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами доповіді та презентації, їх виступи, активність у дискусії, вміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо. Підсумкові бали за кожне семінарське заняття виставляються у відповідний журнал. Отримані студентом бали за окремі семінарські заняття враховуються в процесі накопичення підсумкових балів з даної навчальної дисципліни.

Плани семінарських занять

Назва теми	Програмні питання	Кількість годин	Література
1	2	3	4
Змістовий модуль 1			
Теоретико-методологічні основи регіонального менеджменту			
<p><i>Тема 1.</i> Регіональний менеджмент як наука і сфера практичної діяльності.</p> <p><i>Тема 2.</i> Система регіонального менеджменту</p>	<p><i>Тема семінарського заняття</i> <i>"Основні поняття та мета регіонального менеджменту":</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність та необхідність адміністративно-територіального устрою держави. 2. Співвідношення та взаємозв'язок понять "регіон" і "економічний район". 3. Основні підходи до змісту поняття "регіон": географічний (просторовий), територіальний, економічний, соціально-політичний. 4. Регіон як соціально-економічна система: сутність, основні властивості та структурні елементи. 5. Декларація про регіоналізм в Європі та її вплив на розвиток регіонального менеджменту 6. Сутність та взаємозв'язок регіональної економічної політики та регіональної соціальної політики. 7. Сутність та співвідношення понять "регіональне управління" та "регіональний менеджмент". 8. Обґрунтуйте основну мету регіонального менеджменту 	2	<p>Основна: [1; 3; 4]. Додаткова: [13; 17 – 20]</p>
Змістовий модуль 2			
Основні функції регіонального менеджменту			
<p><i>Тема 6.</i> Аналіз регіонального розвитку</p>	<p><i>Тема семінарського заняття</i> <i>"Основні складові регіонального розвитку":</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Підходи до визначення "регіонального розвитку". 2. Співвідношення та взаємозв'язок понять "регіональний розвиток" і "сталий розвиток регіону" 	2	<p>Основна: [1; 2]. Додаткова: [5 – 9; 11; 12; 16]</p>

1	2	3	4
<p><i>Тема 6.</i> Аналіз регіонального розвитку</p>	<p>3. Аналіз показників, які характеризують економічний розвиток регіону.</p> <p>4. Взаємозв'язок економічного і соціального розвитку регіону.</p> <p>5. Комплексний підхід до оцінювання соціально-економічного розвитку регіонів.</p> <p>6. Якість життя як показник рівня соціального розвитку регіону.</p> <p>7. Всесвітній індекс конкурентоспроможності IMD як показник розвитку регіону</p>		
<p><i>Тема 7.</i> Регіональне прогнозування та планування.</p> <p><i>Тема 8.</i> Організація регіонального управління.</p> <p><i>Тема 10.</i> Контроль та регулювання регіонального розвитку</p>	<p><i>Тема семінарського заняття "Ефективність виконання функцій регіонального менеджменту в Харківській області":</i></p> <p>1. Прогнози розвитку Харківської області на 201_рік.</p> <p>2. Основні завдання розвитку області, сформульовані в "Стратегії сталого розвитку Харківської області до 2020 року".</p> <p>3. Регіональні програми розвитку, які реалізуються в Харківській області.</p> <p>4. Позитивні та негативні моменти в організаційній структурі Харківської обласної державної адміністрації.</p> <p>5. Позитивні та негативні моменти в роботі контролюючих органів у Харківській області</p>	2	<p>Основна: [3; 4].</p> <p>Додаткова: [10; 14; 17; 19; 22; 24]</p>
Усього годин		6	

6. Теми практичних занять

Практичне заняття – форма навчального заняття, за якої викладач організовує детальний розгляд окремих теоретичних положень навчальної дисципліни і формує вміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом сформульованих завдань.

Проведення таких занять ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – тестах для виявлення ступеня оволодіння

необхідними теоретичними положеннями, наборі завдань різного рівня складності для розв'язування їх на занятті.

Практичне заняття містить проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок студентів, постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю студентів, розв'язування завдань із їх обговоренням, розв'язування контрольних завдань, їх перевірку та оцінювання (табл. 6.1).

Бали, отримані студентом за окремі практичні завдання, враховуються в процесі накопичення підсумкових балів з даної навчальної дисципліни.

Таблиця 6.1

Перелік тем практичних занять

Назва змістового модуля	Теми практичних занять (за модулями)	Кількість годин	Література
1	2	3	4
<i>Змістовий модуль 1.</i> Теоретико-методологічні основи регіонального менеджменту	<i>Завдання 1.</i> Аналіз динаміки економічних показників, що характеризують регіональний розвиток	2	Основна: [1; 2]. Додаткова: [14; 19; 20; 25 – 27]
	<i>Завдання 2.</i> Визначення та оцінювання рівня економічного розвитку регіону за інтегральним показником	2	Основна: [1; 2]. Додаткова: [6; 9; 10; 12; 23 – 26]
	<i>Завдання 3.</i> Аналіз структури бюджету Харківської області у динаміці. Дослідження соціальної спрямованості місцевих бюджетів	2	Основна: [1; 2]. Додаткова: [9; 19; 20; 22; 27]
<i>Змістовий модуль 2.</i> Основні функції регіонального менеджменту	<i>Завдання 4.</i> Аналіз трудового потенціалу регіону	4	Основна: [1; 2]. Додаткова: [5; 13; 17; 20; 25; 26]
Разом годин за змістовими модулями		10	

6.1. Приклади типових практичних завдань за темами

Змістовий модуль 1 Теоретико-методологічні основи регіонального менеджменту

Тема 3. Визначення та оцінювання рівня економічного розвитку регіону

Рівень 1. Визначте валовий регіональний продукт у реальних цінах на душу населення в Херсонській області у 2011 та 2012 роках, використовуючи вихідні дані, наведені в табл. 6.2.

Таблиця 6.2

Вихідні дані

Роки	Валовий регіональний продукт (у фактичних цінах), млн грн	Чисельність наявного населення, тис. осіб.	Індекс споживчих цін, %
2011	18 448	1 088	104,5
2012	19 357	1 083	99,4

Рівень 2. Порівняйте розвиток трьох регіонів за допомогою інтегрального показника рівня соціально-економічного розвитку. Значення часткових індексів за показниками розвитку регіонів у 2012 році наведені в табл. 6.3.

Таблиця 6.3

Часткові індекси

Показники, що характеризують рівень соціально-економічного розвитку регіону	Регіони		
	Одеський	Миколаївський	Херсонський
1	2	3	4
Валовий регіональний продукт на душу населення	0,85	0,78	0,56
Обсяг інвестицій в основний капітал на душу населення	0,65	0,67	0,51

1	2	3	4
Обсяг зовнішньоторговельного обороту на душу населення	0,76	0,82	0,15
Частка зайнятого населення	1,00	1,02	0,99
Частка населення з доходами вище прожиткового мінімуму	1,01	1,02	0,91

Рівень 3. Розрахуйте інтегральний показник рівня соціально-економічного розвитку Сумської області на основі 5 показників: 1) валовий регіональний продукт у реальних цінах на душу населення; 2) обсяг інвестицій в основний капітал у реальних цінах на душу населення; 3) обсяг зовнішньоторговельного обороту в реальних цінах на душу населення; 4) частка зайнятого населення; 5) частка населення з доходами вище прожиткового мінімуму. Вихідні дані наведені в табл. 6.4.

Таблиця 6.4

Вихідні дані

Показники	Валовий регіональний продукт, млн грн	Індекс споживчих цін	Чисельність населення, тис. осіб	Кількість зайнятого населення, тис. осіб	Частка населення з доходами на місяць нижче прожиткового мінімуму, %	Інвестиції в основний капітал, млн грн	Експорт товарів і послуг, млн дол. США	Імпорт товарів і послуг, млн дол. США
Сумська область	22 907	1,036	1 162	519	15,5	2 807	1 017,4	814,1
Україна	1 302 079	1,046	45 779	20 324	13,7	238 175	68 394	82 608

Змістовий модуль 2

Основні функції регіонального менеджменту

Тема 6. Аналіз регіонального розвитку

Рівень 1. Визначте чисельність зареєстрованих безробітних у Львівській області в 2013 році, якщо чисельність працездатного населення в цій області становила 1 204 тис. осіб, а рівень безробіття – 2,05 %.

Рівень 2. Здійсніть аналіз структури зайнятого населення Вінницької області за видами економічної діяльності. Вихідні дані наведені в табл. 6.5.

Таблиця 6.5

Вихідні дані

Види економічної діяльності	Чисельність зайнятого населення, тис. осіб
Промисловість	75,9
Сільське господарство	225,5
Будівництво	18,7
Транспорт і зв'язок	43,7
Фінансова діяльність	7,4
Державне управління	39,4
Освіта	61,6
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	51,3
Інші види економічної діяльності	177,6

Рівень 3. Проаналізуйте динаміку показників, що характеризують трудовий потенціал регіону (вибір регіону здійснюється за номером студента у списку групи) в 2012 – 2013 роках: 1) кількість трудових ресурсів регіону; 2) рівень зареєстрованого безробіття; 3) чисельність незайнятого працездатного населення в працездатному віці.

Вихідні дані (на прикладі Чернігівської області) наведені в табл. 6.6.

Таблиця 6.6

Вихідні дані

Показники	Значення, тис. осіб	
	2012	2013
1	2	3
Чисельність населення працездатного віку	638	625
Непрацюючі пенсіонери працездатного віку	96	81
Непрацюючі інваліди I та II груп інвалідності працездатного віку	44	50
Працюючі пенсіонери пенсійного віку	36	35
Працюючі підлітки у віці до 16 років	23	19

1	2	3
Чисельність зареєстрованих безробітних	15,3	15,0
Зайняті в народному господарстві	333,6	328,6
Зайняті в інших сферах економічної діяльності	141,9	144,8
Учні працездатного віку, що навчаються з відривом від виробництва	8,1	7,4

7. Самостійна робота

Самостійна робота студента (СРС) – це форма організації навчального процесу, за якої заплановані завдання виконуються студентом самостійно під методичним керівництвом викладача.

Мета СРС – засвоєння в повному обсязі навчальної програми та формування у студентів загальних і професійних компетентностей, які відіграють суттєву роль у становленні майбутнього фахівця вищого рівня кваліфікації.

Навчальний час, відведений для самостійної роботи студентів денної форми навчання, визначається навчальним планом і становить 64 % (92 години) від загального обсягу навчального часу на вивчення дисципліни (144 години). У ході самостійної роботи студент має перетворитися на активного учасника навчального процесу, навчитися свідомо ставитися до оволодіння теоретичними й практичними знаннями, вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, нести індивідуальну відповідальність за якість власної професійної підготовки.

СРС включає: опрацювання лекційного матеріалу; опрацювання та вивчення рекомендованої літератури, основних термінів та понять за темами дисципліни; підготовку до практичних занять; підготовку до виступу на семінарських заняттях; поглиблене опрацювання окремих лекційних тем або питань; виконання індивідуальних завдань (вирішення розрахункових індивідуальних та комплексних завдань) за вивченою темою; написання есе за заданою проблематикою; пошук (підбір) та огляд літературних джерел за проблематикою дисципліни; аналітичний розгляд наукових публікацій; контрольну перевірку студентами особистих знань за допомогою запитань для самодіагностики; підготовку до контрольних

робіт та інших форм поточного контролю; систематизацію вивченого матеріалу з метою підготовки до семестрового екзамену.

Необхідним елементом успішного засвоєння матеріалу навчальної дисципліни є самостійна робота студентів з вітчизняною та закордонною спеціальною економічною літературою, нормативними актами з питань державного регулювання економіки, статистичними матеріалами. Основні види самостійної роботи, які запропоновані студентам для засвоєння теоретичних знань з навчальної дисципліни, наведені в табл. 7.1.

Таблиця 7.1

Завдання для самостійної роботи студентів та форми її контролю

Назва теми	Зміст самостійної роботи студентів	Кількість годин	Форми контролю СРС	Література
1	2	3	4	5
Змістовий модуль 1				
Теоретико-методологічні основи регіонального менеджменту				
<i>Тема 1.</i> Регіональний менеджмент як наука і сфера практичної діяльності	Пошук, підбір та огляд літературних джерел та інформації з мережі Internet за заданою тематикою, огляд законодавчої бази	4	Контроль самостійної роботи не відбувається	Основна: [1; 3; 4]. Додаткова: [13; 17; 19; 20]
<i>Тема 2.</i> Система регіонального менеджменту	Пошук, підбір та огляд літературних джерел та інформації з мережі Internet за заданою тематикою. Формулювання висновків щодо динаміки показників регіонального розвитку	9	Перевірка сформульованих висновків щодо динаміки регіонального розвитку	Основна: [1; 2]. Додаткова: [13; 17; 19; 20]
<i>Тема 3.</i> Визначення та оцінювання рівня економічного розвитку регіону	Обробка літературних джерел та інформації з мережі Internet за заданою тематикою. Підготовка до семінару-дискусії	9	Перевірка доповідей до семінару	Основна: [1; 2; 4]. Додаткова: [5 – 9; 11; 12]

1	2	3	4	5
<i>Тема 4.</i> Фінансова основа економічного розвитку регіону	Пошук, підбір та огляд літературних джерел та інформації з мережі Internet за заданою тематикою. Підготовка вихідних даних для розрахунку інтегрального показника	9	Перевірка домашнього завдання	Основна: [1; 2]. Додаткова: [9; 19; 20; 22; 27]
<i>Тема 5.</i> Трудовий потенціал регіону	Робота з інформацією з мережі Internet для формування вихідних даних до практичного завдання. Підготовка до поточної контрольної роботи	5	Перевірка домашнього завдання	Основна: [1; 2]. Додаткова: [5; 13; 17; 18; 20; 22; 24 – 26]
Усього за змістовим модулем 1		36		
Змістовий модуль 2 Основні функції регіонального менеджменту				
<i>Тема 6.</i> Аналіз регіонального розвитку	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Робота з інформацією з мережі Internet для формування вихідних даних до практичного завдання	9	Перевірка сформованих даних до практичного завдання	Основна: [1; 2]. Додаткова: [5 – 9; 11; 12; 20]
<i>Тема 7.</i> Регіональне прогнозування та планування	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Робота з інформацією з мережі Internet для формування вихідних даних до практичного завдання	9	Перевірка домашнього завдання	Основна: [3; 4]. Додаткова: [9; 10; 15; 14; 17 – 19; 24 – 26]
<i>Тема 8.</i> Організація регіонального управління	Пошук, підбір та огляд літературних джерел та інформації з мережі Internet за заданою тематикою. Підготовка до семінару-дискусії	9	Перевірка доповідей до семінару	Основна: [1 – 4]. Додаткова: [7; 8; 13; 17; 18; 21 – 24]

1	2	3	4	5
<i>Тема 9.</i> Мотивація регіонального економічного розвитку	Пошук, підбір та огляд літературних джерел та інформації з мережі Internet за заданою тематикою. Підготовка до семінару-дискусії	4	Перевірка доповідей до семінару	Основна: [1; 2]. Додаткова: [8; 13; 16 – 18; 20; 24]
<i>Тема 10.</i> Контроль та регулювання регіонального розвитку	Обробка літературних джерел та інформації з мережі Internet за заданою тематикою. Підготовка до поточної контрольної роботи. Написання есе	9	Перевірка есе	Основна: [1 – 3]. Додаткова: [7; 9; 13; 20 – 24]
Усього за змістовим модулем 2		40		
<i>Підготовка до екзамену</i>		16		Основна: [1 – 4]. Додаткова: [5; 7 – 9; 13 – 19; 21 – 24]
<i>Екзамен</i>		0		
Усього за дисципліною		92		

7.1. Контрольні запитання для самодіагностики

Тема 1. Регіональний менеджмент як наука і сфера практичної діяльності

1. Що вивчає регіональний менеджмент?
2. Назвіть об'єкт і предмет регіонального менеджменту.
3. Чи є ідентичними поняття "регіональне управління" та "регіональний менеджмент"?
4. Для чого необхідний адміністративно-територіальний поділ країни?
5. Яким є головний мотив прийняття Декларації про регіоналізм в Європі?
6. Що таке регіональна політика? Охарактеризуйте її види.

7. Визначте поняття "регіон". У чому полягає його відмінність від поняття "економічний район"?

8. Які критерії найчастіше використовуються для формування поняття "регіон"?

9. Перелічіть основні структурні елементи регіональної політики та визначте їх зміст.

10. Які завдання регіонального розвитку є пріоритетними на сучасному етапі розвитку України?

Тема 2. Система регіонального менеджменту

1. Що таке соціально-економічна система регіону? До якого типу систем вона належить?

2. Охарактеризуйте складові соціально-економічної системи регіону.

3. Чим обґрунтоване використання системного підходу в управлінні регіоном?

4. Перелічіть складові підсистеми регіонального управління, дайте їм характеристику.

5. Поясніть, як здійснюється процес регіонального управління. Назвіть суб'єкти та об'єкти цього процесу.

6. Охарактеризуйте основні функції регіонального менеджменту.

7. Назвіть та охарактеризуйте принципи регіонального менеджменту.

8. Які основні групи методів застосовують у регіональному менеджменті? Розкрийте сутність адміністративних та економічних методів регіонального управління.

9. Перелічіть інструменти регіонального менеджменту й обґрунтуйте взаємозв'язок між ними.

10. Що належить до ресурсного забезпечення регіонального управління? Охарактеризуйте основні види регіональних ресурсів.

Тема 3. Визначення та оцінювання рівня економічного розвитку регіону

1. Визначте поняття "регіональний розвиток" та "економічний розвиток регіону".

2. Розкрийте суть регіонального розвитку як системи суб'єктних відносин.

3. Охарактеризуйте регіональний розвиток як об'єкт впливу державного управління.
4. Розкрийте суть регіонального розвитку як процесу.
5. Перелічіть та розкрийте суть основних принципів регіонального розвитку.
6. Назвіть очікувані результати регіонального розвитку в європейській теорії регіоналістики.
7. У чому полягають відмінності між поняттями "економічний розвиток" і "економічне зростання"?
8. Назвіть 6 груп показників, які використовуються для оцінювання економічного розвитку регіону.
9. Які показники входять до групи виробничо-економічних показників економічного розвитку регіону?
10. Перелічіть структурні показники, що характеризують економічний розвиток регіону.
11. Які показники належать до групи інвестиційних показників економічного розвитку регіону?
12. Перелічіть показники інституціональних перетворень, що характеризують економічний розвиток регіону.
13. Назвіть зовнішньоекономічні показники, які характеризують економічний розвиток регіону.
14. Перелічіть науково-інноваційні показники, що характеризують економічний розвиток регіону.
15. Як виконується комплексне оцінювання соціально-економічного розвитку регіону?
16. Яким чином розраховуються кризовий та повний індекси якості життя?
17. Які параметри використовуються для розрахунку індексу розвитку людського потенціалу?
18. Розкрийте суть індексу конкурентоспроможності IMD та поясніть процес його розрахунку.

Тема 4. Фінансова основа економічного розвитку регіону

1. Що таке фінансові ресурси регіону?
2. Які критерії класифікації фінансових ресурсів вам відомі?
3. Назвіть об'єкти накопичення державних фінансових ресурсів регіону.

4. Перелічіть джерела формування регіональних фінансових ресурсів.

5. З яких основних розділів складаються доходи та витрати в балансі фінансових ресурсів регіону?

6. Дайте визначення поняття "бюджет".

7. Поясніть суть понять "профіцит бюджету" та "дефіцит бюджету".

8. Які бюджети згідно з чинним Бюджетним Кодексом України належать до місцевих бюджетів?

9. Обґрунтуйте необхідність формування місцевих бюджетів.

10. Що таке спеціальний і загальний фонд місцевого бюджету?

11. Розкрийте суть міжбюджетних відносин. Обґрунтуйте необхідність їх раціоналізації.

12. Що таке фінансова спроможність місцевих бюджетів? Яким чином вона забезпечується?

Тема 5. Трудовий потенціал регіону

1. Розкрийте суть економічного механізму перетворення трудових ресурсів у трудовий потенціал.

2. Які підходи до трактування поняття "трудовий потенціал регіону" ви знаєте?

3. Визначте поняття "трудовий потенціал регіону".

4. Яким чином можна нарощувати трудовий потенціал регіону?

5. Розкрийте суть поняття "трудова ресурси регіону".

6. Хто є основою трудових ресурсів регіону?

7. Охарактеризуйте демографічний метод розрахунку чисельності трудових ресурсів.

8. Розкрийте суть економічного методу розрахунку чисельності трудових ресурсів.

9. Які показники трудового навантаження ви знаєте?

10. Як розраховується коефіцієнт трудового заміщення?

11. Розкрийте взаємозв'язок коефіцієнтів трудового заміщення, пенсійного навантаження та загального трудового навантаження.

12. Хто належить до категорії економічно активного населення?

13. Чи є "економічно активне населення" аналогом "працездатного населення"?

14. Розкрийте суть якісного оцінювання трудового потенціалу регіону.

15. Від яких факторів залежать якісні характеристики трудового потенціалу регіону?

16. Охарактеризуйте натуральний підхід до розрахунку трудового потенціалу.

17. Розкрийте суть вартісного підходу до оцінювання трудового потенціалу регіону.

18. Надайте характеристику відносному підходу до розрахунку трудового потенціалу.

19. Перелічіть міграційні показники, що використовуються для оцінювання трудового потенціалу регіону.

20. Назвіть інтегральні показники, які застосовуються для оцінювання трудового потенціалу регіону.

Тема 6. Аналіз регіонального розвитку

1. Визначте поняття "аналіз регіонального розвитку".

2. Охарактеризуйте суб'єкт, об'єкт, мету та завдання аналізу регіонального економічного розвитку.

3. У чому полягає аналіз ступеня комплексності господарства регіону?

4. Назвіть основні етапи аналізу регіонального економічного розвитку.

5. Перелічіть види регіонального економічного аналізу та окресліть сфери їх застосування.

6. Охарактеризуйте горизонтальний та вертикальний регіональний аналіз.

7. Коли доцільно застосовувати факторний аналіз у регіональному управлінні?

8. Дайте характеристику принципів регіонального аналізу.

Тема 7. Регіональне прогнозування та планування

1. Розкрийте сутність регіонального прогнозування.

2. Які види прогнозів використовують у регіональному управлінні?

3. Що таке регіональне планування? Розробку яких документів воно передбачає?

4. Охарактеризуйте принципи, на яких має базуватись регіональне планування.

5. Дайте визначення стратегії та програми економічного та соціального розвитку регіону.

6. Як пов'язані між собою концепція, стратегія та програма економічного та соціального розвитку регіону?

7. Для чого необхідно розробляти стратегію економічного та соціального розвитку регіону в декількох альтернативних варіантах?

8. На який період часу доцільно розробляти стратегію на регіональному рівні?

9. Перелічіть структурні елементи стратегії економічного та соціального розвитку регіону.

10. Назвіть й охарактеризуйте етапи формування програми економічного та соціального розвитку регіону.

11. Накресліть алгоритм розробки та реалізації регіональної програми, розкрийте зміст його окремих блоків.

Тема 8. Організація регіонального управління

1. Розкрийте суть організації управління регіоном.

2. Охарактеризуйте організацію регіонального управління як одну з його функцій.

3. Що таке організаційна структура системи регіонального управління?

4. Наведіть критерій оптимальності організаційної структури системи регіонального управління.

5. Коли виникає необхідність удосконалення організаційної структури системи регіонального управління?

6. У якому випадку виправданою є розробка нових організаційних структур системи регіонального управління?

7. Охарактеризуйте етапи побудови організаційної структури системи регіонального управління.

8. Перелічіть фактори, що впливають на якість оргструктури системи регіонального управління.

9. Назвіть та охарактеризуйте базові типи організаційних структур управління.

10. Назвіть переваги та недоліки основних методів проектування організаційних структур системи регіонального управління.

11. У чому полягає сутність методу аналогій у ході проектування організаційних структур системи регіонального управління?

12. Дайте характеристику методу структуризації цілей, який застосовується при проектуванні організаційних структур системи регіонального управління.

13. У чому полягає сутність експертно-аналітичного методу при проектуванні організаційних структур системи регіонального управління?

14. Охарактеризуйте принципи проектування організаційних структур системи регіонального управління.

Тема 9. Мотивація регіонального економічного розвитку

1. Дайте визначення поняттю "мотивація регіонального розвитку".

2. Охарактеризуйте мотивацію регіонального розвитку як одну з функцій регіонального управління.

3. Розкрийте суть понять "потреби" та "інтереси". Які потреби та інтереси виникають на регіональному рівні?

4. Хто є об'єктом мотивації регіонального розвитку?

5. Обґрунтуйте мотиви та стимули регіонального економічного розвитку.

6. У чому полягає основна відмінність мотивації від стимулювання?

7. Надайте характеристику основних форм стимулювання регіонального розвитку.

8. Які ви знаєте матеріальні та моральні стимули регіонального розвитку?

Тема 10. Контроль та регулювання регіонального розвитку

1. Що таке контроль регіонального розвитку?

2. Обґрунтуйте необхідність здійснення регіонального контролю.

3. Охарактеризуйте основні елементи системи регіонального контролю.

4. Перелічіть основні принципи регіонального контролю.

5. Які основні методи використовуються в процесі регіонального контролю?

6. Охарактеризуйте етапи побудови системи регіонального контролю.

7. Назвіть причини, що зумовлюють складності в реалізації функції контролю на регіональному рівні.

8. Назвіть контролюючі органи, що виконують функцію контролю на регіональному рівні.

9. Що таке регулювання регіонального розвитку?

10. Які умови мають виконуватися для ефективного здійснення регулювання регіонального розвитку?

11. Розкрийте сутність прямих та непрямих методів регулювання регіонального розвитку.

12. Що необхідно зробити для вдосконалення регулювання регіонального розвитку як однієї з функцій регіонального менеджменту?

13. Що має забезпечити регулювання економічного розвитку регіону?

8. Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативна робота здійснюється за графіком індивідуально-консультативної роботи у формі індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання індивідуальних завдань, перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль, тощо.

Формами організації індивідуально-консультативної роботи є:

а) за засвоєнням теоретичного матеріалу:

консультації: індивідуальні (запитання – відповідь), групові (розгляд типових прикладів – ситуацій);

б) за засвоєнням практичного матеріалу:

консультації індивідуальні та групові;

в) для комплексного оцінювання засвоєння програмного матеріалу:

індивідуальне здавання виконаних робіт; підготовка реферату для виступу на науковому семінарі; підготовка реферату для виступу на науковій конференції.

9. Методи навчання

У процесі викладання навчальної дисципліни для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів передбачене застосування активних та інтерактивних навчальних технологій, серед яких: лекції проблемного характеру, міні-лекції, робота в малих групах, семінари-дискусії, мозкові атаки, кейс-метод, презентації, ознайомлювальні (початкові) ігри, банки візуального супроводу (табл. 9.1 і 9.2).

**Розподіл форм та методів активізації процесу навчання
за темами навчальної дисципліни**

Тема	Практичне застосування навчальних технологій
<i>Тема 1.</i> Регіональний менеджмент як наука і сфера практичної діяльності	Лекція проблемного характеру з питання "Узгодженість економічної політики регіону і країни в цілому", робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
<i>Тема 2.</i> Система регіонального менеджменту	Міні-лекція з питання "Застосування системного підходу в регіональному управлінні", банки візуального супроводу
<i>Тема 3.</i> Визначення та оцінювання рівня економічного розвитку регіону	Лекція проблемного характеру з питання "Обґрунтування сукупності показників для оцінювання рівня соціально-економічного розвитку регіону", робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
<i>Тема 4.</i> Фінансова основа економічного розвитку регіону	Лекція проблемного характеру з питання "Оптимізація джерел формування регіональних фінансових ресурсів", робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
<i>Тема 5.</i> Трудовий потенціал регіону	Міні-лекція з питання "Аналіз підходів до оцінювання трудового потенціалу регіону", банки візуального супроводу
<i>Тема 6.</i> Аналіз регіонального розвитку	Міні-лекція з питання "Відбір та обґрунтування показників для регіонального економічного аналізу", банки візуального супроводу
<i>Тема 7.</i> Регіональне прогнозування та планування	Лекція проблемного характеру з питання "Сильні та слабкі сторони "Стратегії сталого розвитку Харківської області до 2020 року", робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
<i>Тема 8.</i> Організація регіонального управління	Міні-лекція з питання "Удосконалення організаційних структур регіонального управління", банки візуального супроводу
<i>Тема 9.</i> Мотивація регіонального економічного розвитку	Міні-лекція з питання "Особливості мотивації на регіональному рівні", банки візуального супроводу
<i>Тема 10.</i> Контроль та регулювання регіонального розвитку	Лекція проблемного характеру з питання "Сукупність показників, які доцільно контролювати на регіональному рівні", робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу

Основні відмінності активних та інтерактивних методів навчання від традиційних визначаються не тільки методикою і технікою викладання, але й високою ефективністю навчального процесу, який виявляється у:

високій мотивації студентів;
закріпленні теоретичних знань на практиці;
підвищенні самосвідомості студентів;
формуванні здатності приймати самостійні рішення;
формуванні здатності до ухвалення колективних рішень;
формуванні здатності до соціальної інтеграції;
набутті навичок вирішення конфліктів;
розвитку здатності до знаходження компромісів.

Лекції проблемного характеру – один із найважливіших елементів проблемного навчання студентів. Вони передбачають поряд із розглядом основного лекційного матеріалу встановлення та розгляд кола проблемних питань дискусійного характеру, які недостатньо розроблені в науці й мають актуальне значення для теорії та практики. Лекції проблемного характеру відрізняються поглибленою аргументацією матеріалу, що викладається. Вони сприяють формуванню у студентів самостійного творчого мислення, прищеплюють їм пізнавальні навички. Студенти стають учасниками наукового пошуку та вирішення проблемних ситуацій.

Міні-лекції передбачають викладення навчального матеріалу за короткий проміжок часу й характеризуються значною ємністю, складністю логічних побудов, образів, доказів та узагальнень. Вони проводяться, як правило, як частина заняття-дослідження. Міні-лекції відрізняються від повноформатних лекцій значно меншою тривалістю. Зазвичай міні-лекції тривають не більше 10 – 15 хвилин і використовуються для того, щоб стисло донести нову інформацію до всіх слухачів. Міні-лекції часто застосовуються як частини цілісної теми, яку бажано викладати повноформатною лекцією, щоб не втомлювати аудиторію. Тоді інформація надається по черзі кількома окремими сегментами, між якими застосовуються інші форми й методи навчання.

Робота в малих групах дає змогу структурувати практично-семінарські заняття за формою і змістом, створює можливості для участі кожного студента в роботі за темою заняття, забезпечує формування особистісних якостей та досвіду соціального спілкування.

Семінари-дискусії передбачають обмін думками і поглядами учасників з приводу даної теми, а також розвивають мислення, допомагають формувати погляди та переконання, виробляють вміння формулювати думки й висловлювати їх.

Мозкові атаки – метод розв'язання невідкладних завдань, сутність якого полягає в тому, щоб висловити якомога більшу кількість ідей за дуже обмежений проміжок часу, обговорити і здійснити їх селекцію.

Кейс-метод (метод аналізу конкретних ситуацій) дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності спеціалістів і передбачає розгляд виробничих, управлінських та інших ситуацій, складних конфліктних випадків, проблемних ситуацій, інцидентів у процесі вивчення навчального матеріалу.

Презентації – виступи перед аудиторією, що використовуються для представлення певних досягнень, результатів роботи групи, звіту про виконання індивідуальних завдань, проектних робіт. Презентації можуть бути як індивідуальними, наприклад виступ одного слухача, так і колективними, тобто виступи двох та більше слухачів.

Ознайомлювальні або початкові ігри частіше за все використовуються на початку занять для створення робочої атмосфери, налаштування учасників на групову роботу.

Банки візуального супроводу сприяють активізації процесу навчання за темами навчальної дисципліни за допомогою наочності.

Таблиця 9.2

Використання методик активізації процесу навчання

Тема навчальної дисципліни	Практичне застосування методик	Методики активізації процесу навчання
1	2	3
<i>Тема 1.</i> Регіональний менеджмент як наука і сфера практичної діяльності	<i>Семінарське заняття.</i> Тема: "Основні поняття та мета регіонального менеджменту"	Семінар-дискусія, презентації
<i>Тема 3.</i> Визначення та оцінювання рівня економічного розвитку регіону	<i>Завдання 2</i> "Визначення та оцінювання рівня економічного розвитку регіону за інтегральним показником"	Робота в малих групах, мозкова атака, презентації

1	2	3
<i>Тема 4.</i> Фінансова основа економічного розвитку регіону	<i>Завдання 3</i> "Аналіз структури бюджету Харківської області у динаміці. Дослідження соціальної спрямованості місцевих бюджетів"	Початкова гра, робота в малих групах, презентації
<i>Тема 6.</i> Аналіз регіонального розвитку	<i>Семінарське заняття.</i> Тема: "Основні складові регіонального розвитку"	Семінар-дискусія, презентації
<i>Тема 7.</i> Регіональне прогнозування та планування	<i>Семінарське заняття.</i> Тема: "Ефективність виконання функцій регіонального менеджменту в Харківській області"	Семінар-дискусія, презентації
<i>Тема 8.</i> Організація регіонального управління		
<i>Тема 10.</i> Контроль та регулювання регіонального розвитку		

10. Методи контролю

Система оцінювання сформованих компетентностей (див. табл. 2.1) у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця, контрольні заходи включають:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту скласти іспит, – 35 балів);

модульний контроль, що проводиться з урахуванням поточного контролю за відповідний змістовий модуль і має на меті інтегровану оцінку

результатів навчання студента після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля;

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового екзамену, відповідно до графіку навчального процесу.

Поточний контроль з даної навчальної дисципліни проводиться в таких формах:

активна робота на лекційних заняттях;

активна участь у виконанні практичних завдань;

активна участь у дискусії та презентації матеріалу на семінарських заняттях;

захист індивідуального та комплексного розрахункового завдання;

перевірка есе за заданою тематикою;

проведення поточного тестування;

проведення письмової контрольної роботи.

Модульний контроль з даної навчальної дисципліни проводиться у формі контрольної роботи.

Підсумковий/семестровий контроль проводиться у формі семестрового екзамену. **Семестрові екзамени** – форма оцінювання підсумкового засвоєння студентами теоретичного та практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни, що проводиться як контрольний захід.

Порядок проведення поточного оцінювання знань студентів.

Оцінювання знань студента під час семінарських і практичних занять та виконання індивідуальних завдань проводиться за накопичувальною 100-бальною системою за такими критеріями:

розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються;

ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни;

ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються;

вміння поєднувати теорію з практикою у ході розгляду практичних ситуацій, розв'язанні задач, проведенні розрахунків у процесі виконання індивідуальних завдань та завдань, винесених на розгляд в аудиторії;

логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і при виступах в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки;

арифметична правильність виконання індивідуального та комплексного розрахункового завдання.

Максимально можливий бал за конкретним завданням ставиться за умови відповідності індивідуального завдання студента або його усної відповіді всім зазначеним критеріям. Відсутність тієї або іншої складової знижує кількість балів. При оцінюванні індивідуальних завдань увага також приділяється якості, самостійності та своєчасності здачі виконаних завдань викладачу згідно з графіком навчального процесу. Якщо якась із вимог не виконується, то бали мають бути знижені. Письмова контрольна робота проводиться 2 рази за семестр і включає тестові та практичні завдання різного рівня складності відповідно до тем змістового модуля.

Критерії оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів.

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів, є:

- глибина і міцність знань;

- рівень мислення;

- вміння систематизувати знання за окремими темами;

- вміння робити обґрунтовані висновки;

- володіння категорійним апаратом;

- навички і прийоми виконання практичних завдань;

- вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її обробку та систематизацію;

- самореалізація на практичних та семінарських заняттях.

Критеріями оцінювання есе є:

- здатність проводити критичне та незалежне оцінювання певних проблемних питань;

- вміння пояснювати альтернативні погляди та наявність власної точки зору на певне проблемне питання;

- застосування аналітичних підходів;

- якість і чіткість викладення міркувань;

- логіка, структуризація та обґрунтованість висновків щодо конкретної проблеми;

- самостійність виконання роботи;

- грамотність подачі матеріалу;

- використання методів порівняння, узагальнення понять та явищ;

- оформлення роботи.

Порядок підсумкового контролю з навчальної дисципліни.

Підсумковий контроль знань та компетентностей студентів з навчальної дисципліни здійснюється на підставі проведення семестрового екзамену.

Екзаменаційний білет охоплює програму дисципліни і передбачає визначення рівня знань та ступеня опанування студентами компетентностей (див. табл. 2.1).

Завданням екзамену є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, вміння формулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо. В умовах реалізації компетентнісного підходу екзамен оцінює рівень засвоєння студентом компетентностей, що передбачені кваліфікаційними вимогами. Кожен екзаменаційний білет складається із 4 завдань, які передбачають вирішення типових професійних завдань фахівця на робочому місці та дозволяють діагностувати рівень теоретичної підготовки студента і рівень його компетентності з навчальної дисципліни.

Екзаменаційний білет включає одне стереотипне, два діагностичних та одне евристичне завдання, які оцінюються відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця.

Студент, який із поважних причин, підтверджених документально, не мав можливості брати участь у формах поточного контролю, тобто не склав змістовий модуль, має право на його відпрацювання у двотижневий термін після повернення до навчання за розпорядженням декана факультету відповідно до встановленого терміну.

Студент **не може бути допущений** до складання екзамену, якщо кількість балів, одержаних за результатами перевірки успішності під час поточного та модульного контролю відповідно до змістового модуля впродовж семестру, в сумі не досягла 35 балів. Після екзаменаційної сесії декан факультету видає розпорядження про ліквідацію академічної заборгованості. У встановлений термін студент добирає залікові бали.

Студента слід **вважати атестованим**, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Мінімально можлива кількість балів за поточний і модульний контроль упродовж семестру – 35 та мінімально можлива кількість балів, набраних на екзамені, – 25.

Результат семестрового екзамену оцінюється в балах (максимальна кількість – 40 балів, мінімальна кількість, що зараховується, – 25 балів) і проставляється у відповідній графі екзаменаційної *"Відомості обліку успішності"*.

Зразок екзаменаційного білета

Форма № Н-5.05

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
Освітньо-кваліфікаційний рівень "магістр"
Спеціальність 8.18010018 "Адміністративний менеджмент". Семестр I
Навчальна дисципліна "Регіональний менеджмент"

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

Завдання 1 (стереотипне).

- Адміністративно-територіальний поділ України здійснюється з урахуванням:
 - соціально-економічних особливостей;
 - природно-географічних особливостей;
 - етнокультурних особливостей;
 - усіх разом.
- Цілі й завдання регіональної політики залежать від:
 - глави обласної державної адміністрації;
 - специфіки розвитку регіону та місця в міжрегіональному і міжнародному поділі праці;
 - спеціалізації господарства регіону;
 - наявності природних і трудових ресурсів у регіоні.
- Координація як функція регіонального управління буває трьох видів:
 - стратегічна, тактична, оперативна;
 - попередня, поточна, заключна;
 - превентивна, ліквідуюча, стимулююча;
 - індивідуальна, групова, загальна.
- До місцевих податків належать:
 - податок з реклами і комунальний податок;
 - податок на додану вартість;
 - готельний і ринковий збір;
 - акцизний збір.
- Можна виділити дві характеристики трудового потенціалу:
 - матеріальну та моральну;
 - економічну та соціальну;

- в) кількісну та якісну;
- г) натуральну та вартісну.

6. Організаційний механізм реалізації регіональної програми – це:

- а) внутрішня організація, яка визначає порядок здійснення реалізації програмних заходів щодо економічного й соціального розвитку регіону;
- б) організація управління реалізацією програми економічного й соціального розвитку регіону;
- в) методи та принципи управління реалізацією програмних заходів;
- г) організація розробки програмних заходів.

7. Необхідність удосконалення оргструктур регіонального управління обумовлена:

- а) ускладненням цілей регіонального розвитку;
- б) ускладненням завдань регіонального розвитку;
- в) зміною умов діяльності в регіоні та за його межами;
- г) усім разом.

Завдання 2 (діагностичне). Проаналізуйте розподіл зайнятого населення Львівської області за видами економічної діяльності в 2012 – 2013 роках. Зробіть висновки щодо структури зайнятості в регіоні. Вихідні дані наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Зайняте населення Львівської області, тис. чол.

Роки	Види економічної діяльності								
	промисловість	сільське господарство	будівництво	транспорт і зв'язок	фінансова діяльність	державне управління	освіта	охорона здоров'я і надання соціальної допомоги	інші види економічної діяльності
2012	158,9	205,9	79,8	74,8	14	59,8	101,8	80,4	324,5
2013	158,3	219,4	78,9	65,9	13,1	55,3	103,3	79,2	331,3

Завдання 3 (діагностичне). У 2013 році в Одеській області чисельність населення у працездатному віці становила 1 430 тис. осіб,

чисельність непрацюючих пенсіонерів працездатного віку – 186 тис. осіб, чисельність непрацюючих інвалідів I і II груп інвалідності працездатного віку – 71 тис. осіб. Чисельність зареєстрованих безробітних становила 14,3 тис. осіб. Визначте рівень зареєстрованого безробіття в регіоні.

Завдання 4 (евристичне). Розрахуйте інтегральний показник рівня соціально-економічного розвитку Чернігівської області за 2011 рік на основі 5 показників: 1) валовий регіональний продукт у реальних цінах на душу населення; 2) обсяг інвестицій в основний капітал у реальних цінах на душу населення; 3) обсяг зовнішньоторговельного обороту в реальних цінах на душу населення; 4) частка зайнятого населення; 5) частка населення з доходами вище прожиткового мінімуму. Вихідні дані наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Вихідні дані

Показники	Валовий регіональний продукт, млн грн	Індекс споживчих цін	Чисельність населення, тис. осіб	Кількість зайнятого населення, тис. осіб	Частка населення з середньодушовими доходами на місяць нижче прожиткового мінімуму, %	Інвестиції в основний капітал, млн грн	Експорт товарів і послуг, млн дол. США	Імпорт товарів і послуг, млн дол. США
Чернігівська область	21 165	1,036	1 098	475	17,9	2 455	418,7	562,5
Україна	1 302 079	1,046	45 779	20 324	13,7	238 175	68 394	82 608

Затверджено на засіданні кафедри менеджменту ХНЕУ ім. С. Кузнеця.

Протокол № ___ від "___" _____ 20___ р.

Зав. кафедри _____
(підпис)

Екзаменатор _____
(підпис)

Підсумкова оцінка за екзамен визначається шляхом сумування оцінок, отриманих за кожне завдання, і може становити 1 – 40 балів.

Завдання екзаменаційного білета відрізняються за складністю та трудомісткістю, тому окремі завдання оцінюються відокремлено один від одного. За кожну правильну відповідь на тест студент отримує 2 бали. Максимальна кількість балів, яку може отримати студент за виконання стереотипного завдання, становить 14 балів.

Ступінь виконання діагностичних та евристичного завдань оцінюється за 100-бальною шкалою відповідно до критеріїв оцінювання, наведених у табл. 10.1.

Таблиця 10.1

Критерії оцінювання завдань

Відсоток виконання завдання	Метод вирішення завдання	Обґрунтування, висновки	Помилки
100 – 91 (відмінно)	Оптимальний, оригінальний алгоритм	Повне обґрунтування. Аргументовані висновки	Немає помилок
			Незначні неточності
90 – 81 (добре)	Стандартний, достатньо ефективний алгоритм	У цілому обґрунтування правильне. Висновки правильні, аргументація недостатня	Незначні неточності
			Незначна помилка, яка не впливає на результат
80 – 61 (добре)		Обґрунтування правильне. Висновки неповні	Незначні помилки, які не впливають на результат
			Суттєва помилка, яка впливає на результат
60 – 41 (задовільно)	Неефективний алгоритм, що ускладнює рішення	Обґрунтування містить помилки. Висновки фрагментарні	Суттєві помилки, які впливають на результат
			Допущена помилка, яка суттєво змінює результат
			Значна кількість помилок
40 – 0 (незадовільно)	Хаотичний набір дій	Обґрунтування та висновки відсутні	Велика кількість суттєвих помилок
			Завдання не виконане, деякі фрагменти правильні
			Завдання не виконане

Підсумкова оцінка за завдання визначається шляхом множення відсотку виконання завдання на максимально допустиму кількість балів за його виконання. Для діагностичних завдань максимально допустима кількість балів становить 8, для евристичного – 10 балів.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час екзамену, та балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: "60 і більше балів – зараховано", "59 і менше балів – не зараховано" та заноситься у залікову "Відомість обліку успішності" навчальної дисципліни. У випадку отримання менше 60 балів студент обов'язково здає залік після закінчення екзаменаційної сесії у встановлений деканом факультету термін, але не пізніше двох тижнів після початку семестру. У випадку повторного отримання менше 60 балів декан факультету призначає комісію у складі трьох викладачів на чолі із завідувачем кафедри та визначає термін перескладання заліку, після чого приймається рішення відповідно до чинного законодавства: "зараховано" – студент продовжує навчання за графіком навчального процесу, а якщо "не зараховано", тоді декан факультету пропонує студенту повторно вивчення навчальної дисципліни протягом наступного навчального періоду самостійно.

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Система оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей студентів денної форми навчання наведена в табл. 11.1.

Таблица 11.1

Система оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей

Професійні компетентності	Навчальний тиждень	Години		Форми навчання		Рівень сформованості компетентностей		
						Форми контролю	Макс. бал	
1	2	3		4		5	6	
Змістовий модуль 1								
Теоретико-методологічні основи регіонального менеджменту								29
Виявляти пріоритетні завдання економічного та соціального розвитку регіону	1	Ауд.	2	Лекція	Тема 1. Регіональний менеджмент як наука і сфера практичної діяльності	Робота на лекції, ведення конспекту	1	

Продовження табл. 11.1

1	2	3		4		5	6
Виявляти пріоритетні завдання економічного та соціального розвитку регіону	1	СРС	4	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел та інформації з мережі Internet за заданою тематикою, огляд законодавчої бази	На першому навчальному тижні контроль самостійної роботи не відбувається	–
Охарактеризувати основні складові системи регіонального менеджменту	2	Ауд.	2	Лекція	Тема 2. Система регіонального менеджменту	Робота на лекції, ведення конспекту	1
			2	Практичне заняття	Завдання 1. "Аналіз динаміки економічних показників, що характеризують регіональний розвиток"	Активна робота на практичному занятті. Перевірка виконання завдання 1	1 2
		СРС	5	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел та інформації з мережі Internet за заданою тематикою. Формулювання висновків щодо динаміки показників регіонального розвитку	Перевірка сформульованих висновків щодо динаміки регіонального розвитку	–
	3	Ауд.	2	Лекція	Тема 2. Система регіонального менеджменту	Робота на лекції, ведення конспекту	1
		СРС	4	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел та інформації з мережі Internet за заданою тематикою	Контроль самостійної роботи не відбувається	–
	Обґрунтувати комплекс показників, що характеризують економічний розвиток регіону, та оцінити його рівень	4	Ауд.	2	Лекція	Тема 3. Визначення та оцінювання рівня економічного розвитку регіону	Робота на лекції, ведення конспекту
2				Практичне заняття	Семинар-дискусія "Основні поняття та мета регіонального менеджменту"	Активна участь у дискусії Перевірка доповідей до семінару	1 2
СРС			5	Підготовка до занять	Обробка літературних джерел та інформації з мережі Internet за заданою тематикою. Підготовка до семінару-дискусії	Контроль самостійної роботи не відбувається	–

Продовження табл. 11.1

1	2	3		4		5	6
Обґрунтувати комплекс показників, що характеризують економічний розвиток регіону, та оцінити його рівень	5	Ауд.	2	Лекція	Тема 3. Визначення та оцінювання рівня економічного розвитку регіону	Робота на лекції, ведення конспекту	1
		СРС	4	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел та інформації з мережі Internet за заданою тематикою	Контроль самостійної роботи не відбувається	–
Проаналізувати основні статті формування доходної частини місцевого бюджету й визначити пріоритетні напрями фінансування на регіональному рівні	6	Ауд.	2	Лекція	Тема 4. Фінансова основа економічного розвитку регіону	Робота на лекції, ведення конспекту	1
			2	Практичне заняття	Завдання 2. "Визначення та оцінювання рівня економічного розвитку регіону за інтегральним показником"	Активна робота на практичному занятті. Перевірка виконання завдання 2	1 2
		СРС	5	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел та інформації з мережі Internet за заданою тематикою. Підготовка вихідних даних для розрахунку інтегрального показника	Перевірка домашнього завдання	1
	7	Ауд.	2	Лекція	Тема 4. Фінансова основа економічного розвитку регіону	Робота на лекції, ведення конспекту	1
		СРС	4	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел та інформації з мережі Internet за заданою тематикою	Контроль самостійної роботи не відбувається	–
	Дослідити трудовий потенціал регіону	8	Ауд.	2	Лекція	Тема 5. Трудовий потенціал регіону	Робота на лекції, ведення конспекту
2				Практичне заняття	Завдання 3. "Аналіз структури бюджету Харківської області у динаміці. Дослідження соціальної спрямованості місцевих бюджетів"	Активна робота на практичному занятті. Перевірка виконання завдання 3. Поточна контрольна робота	1 2 7

Продовження табл. 11.1

1	2	3		4		5	6
Дослідити трудовий потенціал регіону	8	СРС	5	Підготовка до занять	Робота з інформацією з мережі Internet для формування вихідних даних до практичного завдання. Підготовка до поточної контрольної роботи.	Перевірка домашнього завдання	1
Змістовий модуль 2 Основні функції регіонального менеджменту							31
Визначити послідовність проведення аналізу регіонального розвитку, організувати його проведення, інтерпретувати результати	9	Ауд.	2	Лекція	Тема 6. Аналіз регіонального розвитку	Робота на лекції, ведення конспекту	1
		СРС	4	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел та інформації з мережі Internet за заданою тематикою	Контроль самостійної роботи не відбувається	–
	10	Ауд.	2	Лекція	Тема 6. Аналіз регіонального розвитку	Робота на лекції, ведення конспекту	1
			2	Практичне заняття	Завдання 4. "Аналіз трудового потенціалу регіону"	Активна робота на практичному занятті	1
		СРС	5	Підготовка до занять	Робота з інформацією для формування вихідних даних до практичного завдання	Перевірка сформованих даних до практичного завдання	–
	Розробляти програму економічного та соціального розвитку регіону	11	Ауд.	2	Лекція	Тема 7. Регіональне прогнозування та планування	Робота на лекції, ведення конспекту
СРС			4	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел та інформації з мережі Internet за заданою тематикою	Контроль самостійної роботи не відбувається	–
12		Ауд.	2	Лекція	Тема 7. Регіональне прогнозування та планування	Робота на лекції, ведення конспекту	1
			2	Практичне заняття	Завдання 4. "Аналіз трудового потенціалу регіону"	Активна робота на практичному занятті. Перевірка виконання завдання 4	1 2

Продовження табл. 11.1

1	2	3		4		5	6
Розробляти програму еко-номічного та соціального розвитку регіону	12	СРС	5	Підготовка до занять	Робота з інформацією з мережі Internet для формування вихідних даних до практичного завдання	Перевірка домашнього завдання	1
Оцінити раціональність організаційної структури управління регіоном	13	Ауд.	2	Лекція	Тема 8. Організація регіонального управління	Робота на лекції, ведення конспекту	1
		СРС	4	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел та інформації з мережі Internet за заданою тематикою	Контроль самостійної роботи не відбувається	–
	14	Ауд.	2	Лекція	Тема 8. Організація регіонального управління	Робота на лекції, ведення конспекту	1
			2	Практичне заняття	Семинар-дискусія "Основні складові регіонального розвитку"	Активна робота на практичному занятті. Перевірка доповідей до семінару	1 2
		СРС	5	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел та інформації з мережі Internet за заданою тематикою. Підготовка до семінару-дискусії	Контроль самостійної роботи не відбувається	–
	Визначити основні форми стимулювання регіонального розвитку	15	Ауд.	2	Лекція	Тема 9. Мотивація регіонального економічного розвитку	Робота на лекції, ведення конспекту
СРС			4	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел та інформації з мережі Internet за заданою тематикою	Контроль самостійної роботи не відбувається	–
Сформулювати перелік показників для регулювання та контролю регіонального розвитку	16	Ауд.	2	Лекція	Тема 10. Контроль та регулювання регіонального розвитку	Робота на лекції, ведення конспекту	1

Закінчення табл. 11.1

1	2	3		4		5	6	
Сформулювати перелік показників для регулювання та контролю регіонального розвитку	16	Ауд.	2	Практичне заняття	Семінар-дискусія "Ефективність виконання функцій регіонального менеджменту в Харківській області"	Активна робота на практичному занятті. Перевірка доповідей до семінару. Поточна контрольна робота	1 2 7	
		СРС	5	Підготовка до занять	Обробка літературних джерел та інформації з мережі Internet за заданою тематикою. Підготовка до семінару-дискусії та поточної контрольної роботи	Контроль самостійної роботи не відбувається	–	
	17	Ауд.	2	Лекція	Тема 10. Контроль та регулювання регіонального розвитку	Робота на лекції, ведення конспекту	1	
		СРС	4	Підготовка до занять	Огляд літературних джерел та інформації з мережі Internet за заданою тематикою. Написання есе	Перевірка есе	4	
	СЕСІЯ	18 – 20	Ауд.	1	Передекзаменаційна консультація	Вирішення завдань на різні теми, що входять до підсумкового контролю	Підсумковий контроль	40
				1	Екзамен	Виконання завдань екзаменаційного білету		
СРС			16	Підготовка до екзамену	Повторення матеріалів змістових модулів			
Усього годин			144	Загальна максимальна кількість балів із дисципліни			100	
із них								
<i>аудиторні</i>			52	36 %	<i>поточний контроль</i>		60	
<i>самостійна робота</i>			92	64 %	<i>підсумковий контроль</i>		40	

Розподіл балів у межах тем змістових модулів наведено в табл. 11.2.

Таблиця 11.2

Розподіл балів за темами

Поточне тестування та самостійна робота										Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	40	100
1	5	5	6	5	3	6	5	5	5		
Контрольна робота					Контрольна робота						
7					7						

Примітка. T1, T2 ... T10 – теми змістових модулів.

Максимальну кількість балів, яку може накопичити студент протягом тижня за формами та методами навчання, наведено в табл. 11.3.

Таблиця 11.3

Розподіл балів за тижнями

Теми змістового модуля		Лекції	Практичні заняття	Завдання за темами	Семінари-дискусії	Домашні завдання	Перевірка есе	Письмові контрольні роботи	Екзамен	Усього
1		2	3	4	5	6	7	8	9	10
Змістовий модуль 1 Теоретико-методологічні основи регіонального менеджменту	Тема 1	1 тиждень	1	–	–	–	–	–	–	1
	Тема 2	2 тиждень	1	1	2	–	–	–	–	4
		3 тиждень	1	–	–	–	–	–	–	1
	Тема 3	4 тиждень	1	1	–	2	–	–	–	4
		5 тиждень	1	–	–	–	–	–	–	1
	Тема 4	6 тиждень	1	1	2	–	1	–	–	5
		7 тиждень	1	–	–	–	–	–	–	1
Тема 5	8 тиждень	1	1	2	–	1	–	7	12	

1			2	3	4	5	6	7	8	9	10
Змістовий модуль 2 Основні функції регіонального менеджменту	Тема 6	9 тиждень	1	–	–	–	–	–	–	–	1
		10 тиждень	1	1	–	–	1	–	–	–	3
	Тема 7	11 тиждень	1	–	–	–	–	–	–	–	1
		12 тиждень	1	1	2	–	–	–	–	–	4
	Тема 8	13 тиждень	1	–	–	–	–	–	–	–	1
		14 тиждень	1	1	–	2	–	–	–	–	4
	Тема 9	15 тиждень	1	–	–	–	–	–	–	–	1
	Тема 10	16 тиждень	1	1	–	2	–	–	7	–	11
		17 тиждень	1	–	–	–	–	4	–	–	5
		Екзамен	18–20 тижні	–	–	–	–	–	–	–	40
Усього			17	8	8	6	3	4	14	40	100

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни визначається відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця (табл. 11.4).

Оцінки за цією шкалою заносяться до відомостей обліку успішності, індивідуального навчального плану студента та іншої академічної документації.

Таблиця 11.4

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано
1 – 34	F		

12. Рекомендована література

12.1. Основна

1. Гладкий О. В. Менеджмент регіонального розвитку [текст] : навч. посіб. / О. В. Гладкий. – К. : Академвидав, 2013. – 246 с.
2. Менеджмент регіонального розвитку [текст] : монографія / О. А. Андренко, Н. М. Богдан, О. В. Васильєв та ін. ; за ред. О. В. Васильєва, К. А. Фісун. – Х. : ХНАМГ, 2010. – 375 с.
3. Менеджмент у системі органів державної влади та місцевого самоврядування : регіональний і муніципальний менеджмент : навч. посіб. / К. Г. Наумік, Т. О. Коваль. – Х. : ХНЕУ, 2010. – 274 с.
4. Регіональний та муніципальний менеджмент : конспект лекцій / Л. Й. Аведян, К. С. Безгін. – Х. : ХНЕУ, 2007. – 74 с.

12.2. Додаткова

5. Алейнікова У. С. Соціальний капітал як фактор регіонального розвитку / У. С. Алейнікова // Наукові праці НДФІ : науковий збірник. – 10/2012 . – Вип. 4 . – С. 84–90.
6. Гриневич Л. В. Визначення регіонального рівня розвитку за секторами економіки / Л. В. Гриневич // Бізнес Інформ – № 6. – 2012. – С. 47–49.
7. Державне управління регіональним розвитком України : монографія / за заг. ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2010. – 288 с.
8. Інструменти регіонального розвитку в Україні [текст] = Regional Development tools in Ukraine : навч. посіб. / за ред. В. М. Вакуленка, О. В. Берданової. – К. : [б. в.], 2013. – 285 с.
9. Кацай І. Гармонізація загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів у забезпеченні територіального розвитку / І. Кацай // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2013. – № 2. – С. 156–163.
10. Кожанова Є. П. Напрямки вдосконалення прогнозування та планування на регіональному рівні / Є. П. Кожанова // Управління розвитком. – 2012. – № 17 (138). – С. 22–23.

11. Коломоець М. О. Аналіз диференціації регіонального розвитку за валовою доданою вартістю / М. О. Коломоець // Управління розвитком. – 2014. – № 11 (174). – С. 139–143.

12. Макарова О. В. Регіональний індекс людського розвитку: причини та напрями вдосконалення методики розрахунку / О. В. Макарова // Статистика України. – 2012. – № 1. – С. 10–15.

13. Манн Р. В. Теоретико-методологічні засади розвитку регіонального менеджменту : особливості, проблеми, перспективи : монографія / Р. В. Манн ; Донец. держ. ун-т упр. – Донецьк : ВІК, 2013. – 382 с.

14. Мінченко М. В. Планування та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів : підручник / М. В. Мінченко, Л. П. Чижів, А. В. Фролов. – Суми : ВТД "Університетська книга", 2004. – 442 с.

15. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23.03.2000 № 1602–III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 25. – С. 195.

16. Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України від 08.09.2005 № 2850–IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 51. – С. 548.

17. Регіональний менеджмент : навч. посіб. / М. А. Ковалко, Н. А. Кругла, Л. М. Радванська та ін. – К : Кондор, 2009. – 304 с.

18. Регіонально-адміністративний менеджмент : навч. посіб. / О. Ю. Амосов, В. В. Мамонова, Ю. О. Куц та ін.; за заг. ред. д. держ. упр., проф. Мамонової В. В. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ "Магістр", 2010. – 188 с.

19. Управління регіональним розвитком : навч. посіб. / С. М. Сergyгін, Т. О. Савостенко, І. Е. Польська та ін. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2010. – 167 с.

20. Управління розвитком регіону : навч. посіб. / Т. Л. Миронова, О. П. Добровольська, А. Ф. Процай та ін. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 328 с.

12.3. Інформаційні ресурси

21. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>.

22. Інформаційно-аналітичний портал Харківська обласна рада. – Режим доступу : <http://www.oblrada.kharkov.ua>.

23. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>.

24. Офіційний веб-сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. – Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua>.

25. Регіони України : статистичний щорічник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

26. Сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

12.4. Методичне забезпечення

27. Методичні рекомендації до виконання практичних завдань з навчальної дисципліни "Регіональний менеджмент" для студ. спец. 8.000007 ден. форми навч. : [текст] / укл. М. М. Новікова. – Х. : ХНЕУ, 2009. – 27 с.

Додатки

Додаток А
Таблиця А.1

Структура складових професійних компетентностей з навчальної дисципліни "Регіональний менеджмент" за Національною рамкою кваліфікацій України

53

Складові компетентності, яка формується в рамках теми	Мінімальний досвід	Знання	Вміння	Комунікації	Автономність і відповідальність
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Регіональний менеджмент як наука і сфера практичної діяльності					
Виявляти пріоритетні завдання економічного та соціального розвитку регіону	Сутність понять регіон, регіональне управління та регіональний розвиток	Знання цілей, завдань та основних функцій регіонального менеджменту, принципів, методів та інструментів регіонального управління	Ідентифікувати та аналізувати ключові проблеми регіону	Презентувати результати дослідження ключових проблем регіону	Відповідальність за точну ідентифікацію ключових проблем регіону; виділення пріоритетів його розвитку
Тема 2. Система регіонального менеджменту					
Охарактеризувати основні складові системи регіонального менеджменту	Сутність та зміст основних складових соціально-економічної системи регіону	Знання взаємозв'язку та взаємодії підсистем соціально-економічної системи регіону	Використовувати принципи, методи та інструменти регіонального менеджменту при формуванні управлінського впливу	Презентувати результати дослідження ресурсного забезпечення регіонального управління	Відповідальність за точність, актуальність та достатність інформаційних ресурсів для ефективного управління регіоном як системою

1	2	3	4	5	6
Тема 3. Визначення та оцінювання рівня економічного розвитку регіону					
Обґрунтувати комплекс показників, що характеризують економічний розвиток регіону, та оцінити його рівень	Сучасні методи аналітичного оцінювання: сутність, зміст, сфери застосування	Знання комплексу показників, які характеризують економічний розвиток регіону	Застосовувати методику оцінювання рівня соціально-економічного розвитку регіону	Презентувати результати оцінювання рівня соціально-економічного розвитку регіону	Відповідальність за точність та коректність проведеного оцінювання рівня соціально-економічного розвитку регіону
Тема 4. Фінансова основа економічного розвитку регіону					
Проаналізувати основні статті формування доходної частини місцевого бюджету й визначити пріоритетні напрями фінансування на регіональному рівні	Сутність та зміст регіонального фінансового забезпечення	Знання структури місцевих бюджетів, джерел формування їх доходної частини та напрямів витрачання регіональних бюджетних коштів	Аналізувати структуру місцевих бюджетів	Ефективно формувати комунікаційну стратегію щодо соціальної спрямованості місцевих бюджетів	Відповідальність за коректність і точність проведеного оцінювання соціальної спрямованості місцевих бюджетів
Тема 5. Трудовий потенціал регіону					
Дослідити трудовий потенціал регіону	Сутність понять "трудові ресурси" та "трудовий потенціал регіону"	Знання підходів до розрахунку трудового потенціалу регіону	Застосовувати методи розрахунку трудового потенціалу регіону	Презентувати результати аналізу трудового потенціалу регіону	Відповідальність за точність та коректність здійсненого розрахунку трудового потенціалу регіону

1	2	3	4	5	6
Тема 6. Аналіз регіонального розвитку					
Визначити послідовність проведення аналізу регіонального розвитку, організувати його проведення, інтерпретувати результати	Зміст та послідовність проведення комплексного економічного аналізу	Знання видів та принципів здійснення регіонального аналізу	Застосовувати горизонтальний та вертикальний аналіз для дослідження стану соціально-економічної системи регіону	Презентувати результати аналізу регіонального розвитку	Відповідальність за точність та коректність проведеного аналізу регіонального розвитку, повноту охопту показників, що його характеризують
Тема 7. Регіональне прогнозування та планування					
Розробляти програму економічного та соціального розвитку регіону	Сутність та зміст понять стратегія та програма розвитку регіону	Знання змісту та етапів розробки стратегії та програми економічного та соціального розвитку регіону	Використовувати алгоритм розробки та реалізації програми економічного та соціального розвитку регіону	Ефективно формувати комунікаційну стратегію щодо розробки та реалізації програми розвитку регіону	Приймати рішення щодо розробки та реалізації окремих пунктів програми розвитку регіону
Тема 8. Організація регіонального управління					
Оцінити раціональність організаційної структури управління регіоном	Сутність та зміст організації як функції регіонального менеджменту	Знання сутності організаційної структури системи регіонального управління, етапів її побудови та шляхів оптимізації	Здійснювати оцінювання раціональності організаційних структур системи регіонального управління, що проектується та існуючих	Презентувати результати оцінювання раціональності організаційних структур системи регіонального управління	Відповідальність за коректність і точність проведеного оцінювання раціональності організаційних структур системи регіонального управління

1	2	3	4	5	6
Тема 9. Мотивація регіонального економічного розвитку					
Визначити основні форми стимулювання регіонального розвитку	Сутність та зміст мотивації як функції регіонального менеджменту	Знання основних форм стимулювання регіонального розвитку	Розробляти заходи щодо стимулювання регіонального розвитку відповідно до розробленої програми та обсягів наявного ресурсного забезпечення	Презентувати комплекс обґрунтованих заходів щодо стимулювання регіонального розвитку	Приймати рішення щодо розробки та реалізації стимулюючих впливів регіонального розвитку
Тема 10. Контроль та регулювання регіонального розвитку					
Сформулювати перелік показників для регулювання та контролю регіонального розвитку	Сутність та зміст контролю й регулювання як функцій регіонального менеджменту	Знання основних складових системи регіонального контролю	Розробляти контролюючі та регулюючі заходи відповідно до розробленої програми регіонального розвитку та обсягів наявного ресурсного забезпечення	Презентувати комплекс обґрунтованих заходів щодо контролю регіонального розвитку	Приймати рішення щодо розробки та реалізації окремих елементів системи регіонального контролю

Зміст

Вступ.....	3
1. Опис навчальної дисципліни.....	4
2. Мета та завдання навчальної дисципліни.....	4
3. Програма навчальної дисципліни.....	7
4. Структура навчальної дисципліни.....	12
5. Теми та плани семінарських занять.....	13
6. Теми практичних занять.....	15
6.1. Приклади типових практичних завдань за темами.....	17
7. Самостійна робота.....	20
7.1. Контрольні запитання для самодіагностики.....	23
8. Індивідуально-консультативна робота.....	30
9. Методи навчання.....	30
10. Методи контролю.....	34
11. Розподіл балів, які отримують студенти.....	42
12. Рекомендована література.....	50
12.1. Основна.....	50
12.2. Додаткова.....	50
12.3. Інформаційні ресурси.....	52
12.4. Методичне забезпечення.....	52
Додатки.....	53

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Робоча програма
навчальної дисципліни
"РЕГІОНАЛЬНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ"
для студентів спеціальності
8.18010018 "Адміністративний менеджмент"
денної форми навчання**

Самостійне електронне текстове мережне видання

Укладач **Слюсарєва** Людмила Анатоліївна

Відповідальний за випуск *Гриньова В. М.*

Редактор *Булгакова А. К.*

Коректор *Ковальчук М. А.*

План 2015 р. Поз. № 90 ЕВ. Обсяг 58 с.

Видавець і виготівник – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Леніна, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*